

T. L. Michałowski, T. Mierzejewski

Egzekucja należności pieniężnych jednostek gospodarki nieuspołecznionej i osób fizycznych od jednostek gospodarki uspołecznionej

---

Palestra 22/9(249), 1-8

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

T. L. MICHAŁOWSKI, T. MIERZEJEWSKI

Egzekucja należności pieniężnych jednostek gospodarki nie uspołecznionej i osób fizycznych od jednostek gospodarki uspołecznionej

Część pierwsza*

1.

Faktycznym zakończeniem sprawy o należność pieniężną nie jest uzyskanie przez wierzyciela orzeczenia zasądającego dochodzoną kwotę, lecz rzeczywiste jej otrzymanie. Uzyskanie zasądzonej należności nie może być uzależnione od dobrej czy złej woli dłużnika, lecz jest zagadnięciem wkraczającym w sferę porządku prawnego. Dlatego Państwo, udzielając ochrony prawnej wierzycielowi, stosuje wobec opornych dłużników środki przymusu.

Stosowanie przez Państwo przymusu ma na celu z jednej strony — powstrzymanie wierzyciela od aktów samowoli, z drugiej — zmuszenie opornego dłużnika środkami legalnymi do spełnienia zasądanego świadczenia.

Postępowanie egzekucyjne, ujęte w odpowiednie ramy prawne i przeprowadzane przez powołane do tego organy, uwzględnia — obok interesów wierzyciela — także uzasadnione interesy dłużnika i gdy jest on osobą fizyczną, wyłącza spod egzekucji ze względów społecznych i gospodarczych szereg przedmiotów i wierzytelności.

Te sprzeczne interesy stron są źródłem licznych konfliktów i zadrążeń.

* Druga część (końcowa) artykułu zostanie zamieszczona w numerze 11 „Palestry” z br.

Stan ten istnieje jeszcze w większym stopniu wówczas, gdy dłużnikiem jest jednostka gospodarki uspołecznionej, a wierzycielem — osoba fizyczna. Stan taki spowodowany jest tym, że ustalona w Konstytucji PRL bezsporna zasada ochrony mienia społecznego, zrealizowana w k.p.c. szeregiem rygorów stosowanych w procesach osób fizycznych z jednostkami gospodarki uspołecznionej (art. 194 § 4, art. 321 § 2, art. 333 § 2, art. 339 § 3, art. 381 § 2, art. 331 § 1, art. 357 § 2, art. 335 § 2 i art. 343 k.p.c.), wywołuje przeświadczenie po stronie wierzyciela, iż należności zasądzone przy zachowaniu tych rygorów, dających maksymalną gwarancję ochrony mienia społecznego, zostaną niezwłocznie zrealizowane.

Istotnie, szereg przepisów (zob. np. art. 1060 k.p.c. i art. 280 k.p.) stanowi, że gdy dłużnikiem jest Skarb Państwa, państwowa osoba prawna lub państwowy zakład pracy, to należność objęta tytułem egzekucyjnym powinna być uiszczona niezwłocznie po jego złożeniu dłużnikowi, jednakże zaraz następane przepisy (art. 1061 k.p.c. i zdanie ostatnie § 3 art. 280 k.p.) powodują niejednokrotnie odroczenie zapłaty na czas nie oznaczony.¹

Zasada ochrony mienia społecznego w poszczególnych przepisach egzekucyjnych realizowana jest niejednolicie i często trudno nawet ustalić, czym te różnice zostały podyktowane. Rozbieżności te utrudniają, rzecz jasna, dochodzenie należności zasądzonych od jednostek gospodarki uspołecznionej i czynią częstokroć iluzorycznymi zawarte w tych przepisach nakazy niezwłocznego uregulowania należności.

Opieszale postępowanie dłużników wyrządza niewątpliwie szkody interesowi społecznemu i dlatego Prezes Rady Ministrów, stojąc na straży praworządności, wydał w dniu 15 maja 1952 r. okólnik nr 101 w sprawie wykonywania orzeczeń sądowych przez urzędy, instytucje państwowe oraz jednostki gospodarki uspołecznionej (M.P. Nr A—67, poz. 1025; okólnik ten został utrzymany w mocy obwieszczeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 listopada 1970 r., M.P. Nr 38, poz. 284), w którym stwierdza się m.in., że wśród zażaleń obywateli znaczną część stanowią skargi na nierespektowanie przez zakłady pracy (urzędy, instytucje, przedsiębiorstwa państwowe i spółdzielcze) orzeczeń sądowych. Odmowę wykonania wyroku lub zwłokę w jego wykonaniu tłumaczą zainteresowane zakłady rzekomym brakiem kredytów (środków pieniężnych) bądź też — w wypadku wyroków nieprawomocnych — przekonaniem, że orzeczenie zostanie uchylone lub zmienione w instancji odwoławczej.

Wspomniany okólnik podkreśla, że tego rodzaju praktyka podważa autorytet sądownictwa i osłabia wiarę obywateli w istnienie praworządności ludowej. Okólnik przypomina również, że niezaplacenie należności nie może być tłumaczone brakiem środków pieniężnych, ponieważ zobowiązania te powinny być pokrywane przed wszystkimi innymi wydatkami ze środków bieżących. Okólnik stanowi wreszcie, że pod rygiem odpowiedzialności służbowej i materialnej kierowników jednostek nie wolno dopuszczać do powstawania zbędnych kosztów sądowych i egzekucyjnych.

Okólnik może wprawdzie skłaniać opieszaleńców do szybszego regulowania zobowiązań, jednakże nie stwarza dla wierzycieli żadnych środków prawnych w postępowaniu egzekucyjnym i dlatego jego skuteczność jest ograniczona.

Przedstawione wyżej trudności w dochodzeniu należności od jednostek gospodarki uspołecznionej uzasadniają w pełni, naszym zdaniem, postulat wydania odpowiedniego aktu prawnego, który by ustanawiał skuteczne gwarancje wykonania orzeczeń przez jednostki gospodarki uspołecznionej.

¹ T. L. Michałowski: O niektórych zagadnieniach związanych z egzekucją należności pieniężnych od jednostek gospodarki uspołecznionej, PUG 1965, nr 8—9, str. 236 i nast.; W. Bober: Egzekucja należności pieniężnych przeciwko jednostkom gospodarki uspołecznionej, „Nowe Prawo” 1971, nr 10, str. 1484 i nast.

2.

W obecnym stanie prawnym dochodzenie przez osoby fizyczne należności pieniężnych zasądzonych od jednostek gospodarki uspołecznionej normują:

- a) kodeks postępowania cywilnego — art. 1060—1065 i art. 889—894,
- b) kodeks pracy — art. 280,
- c) ustawa o okręgowych sądach pracy i ubezpieczeń społecznych — art. 70 (Dz.U. z 1974 r. Nr 39, poz. 231),
- d) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 października 1974 r. w sprawie komisji rozjemczych oraz komisji odwoławczych do spraw pracy — § 52 (Dz. U. Nr 41, poz. 234),
- e) prawo bankowe w odniesieniu do Narodowego Banku Polskiego — art. 35 (Dz. U. z 1975 r. Nr 20, poz. 108),
- f) ustawa o spółdzielniach i ich związkach w odniesieniu do spółdzielni w likwidacji i w stanie upadłości — art. 82 i art. 90,
- g) ustawa z dnia 17 lutego 1961 r. o instytucjach naukowo-badawczych — art. 14 (tekst jednolity: Dz. U. z 1975 r. Nr 7, poz. 41),
- h) ustawa z dnia 1 lipca 1958 r. o rozliczeniach pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej — art. 8 (Dz. U. z 1958 r. Nr 44, poz. 215 i z 1975 r. Nr 45, poz. 231).

Wymienione akty prawne, z wyjątkiem kodeksu pracy, posługują się pojęciem „jednostka gospodarki uspołecznionej”, jednakże definicji tego pojęcia nie podają. Definicji j.g.u. nie zawierają również pozostałe akty prawne, mające przecież zasadnicze znaczenie przy rozpatrywaniu pojęcia jednostki gospodarczej uspołecznionej, tj. kodeks cywilny i ustawa o Państwowym Arbitrażu Gospodarczym (Dz. U. z 1975 r. Nr 34, poz. 183).

Pojęcie jednostki gospodarki uspołecznionej jest zagadnieniem skomplikowanym i nie doczekało się dotychczas jednolitego wyjaśnienia ani w orzecznictwie, ani w literaturze prawniczej.² Szczegółowe rozważania na ten temat wykraczałyby poza ramy niniejszego artykułu i dlatego ograniczamy się jedynie do przedstawienia podstawowych problemów dotyczących tego zagadnienia, niezbędnych do określenia dłużników, których rozważania nasze dotyczą.

Art. 1 § 1 k.c. stanowi, że przepis ten reguluje stosunki cywilnoprawne między jednostkami gospodarki uspołecznionej, między osobami fizycznymi oraz między jednostkami gospodarki uspołecznionej a osobami fizycznymi. W myśl § 2 tego artykułu przepisy k.c. dotyczące jednostek gospodarki uspołecznionej stosuje się również do instytucji państwowych i organizacji społecznych ludu pracującego, których zadanie nie polega na działalności gospodarczej.

Z przepisu tego wynika, że instytucje i organizacje wymienione w § 2 nie są jednostkami gospodarki uspołecznionej, skoro trzeba było stworzyć specjalny przepis (art. 1 § 2) po to, aby objąć je działaniem przepisów dotyczących jednostek gospodarki uspołecznionej. Należy zatem dojść do wniosku, że tylko te instytucje państwowe i organizacje społeczne są jednostkami gospodarki uspołecznionej, których działanie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej.

---

² Jerzy Jodłowski: W kwestii pojęcia jednostek gospodarki uspołecznionej w kodeksie cywilnym i w kodeksie postępowania cywilnego, PIP 1986, nr 4—5.

Trudności interpretacyjne powstają jednak wtedy, gdy art. 1 § 2 k.c. porównamy z przepisem art. 33 § 1, który określa, jakie jednostki gospodarki uspołecznionej są osobami prawnymi.

Z literalnego brzmienia art. 33 § 1 pkt 3 i 6 k.c. można by wyprowadzić wnioski, że wszystkie państwowe jednostki organizacyjne i organizacje społeczne ludu pracującego są jednostkami gospodarki uspołecznionej, jeżeli tylko posiadają osobowość prawną.⁸ Tak jednak nie jest, skoro jednocześnie kodeks cywilny w art. 1 § 2 odmawia charakteru jednostki gospodarki uspołecznionej jednostkom państwowym i organizacjom społecznym, których zadanie nie polega na działalności gospodarczej.

Odmienny pogląd prowadziłyby do wniosku, że art. 1 § 2 k.c. jest zbędny i pozbawiony jakiegokolwiek treści prawnej.

Stosownie do nie publikowanej uchwały nr 44 Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1958 r. organizacje społeczne mogą prowadzić działalność gospodarczą tylko za zezwoleniem udzielonym przez ministra finansów i w granicach tego zezwolenia. Zezwolenie takie, zgodnie z uchwałą, może być udzielone tylko organizacjom społecznym posiadającym osobowość prawną.

Zagadnieniem tym zajmował się Sąd Najwyższy, który w orzeczeniu z dnia 1.VI.1965 r. I CZ 80/64 (PiP 1966, nr 4—5, str. 828) wyraził pogląd, że organizacja społeczna prowadząca działalność gospodarczą na podstawie zezwolenia ministra finansów i zarejestrowana w Biurze Rejestru Przedsiębiorstw jest jednostką gospodarki uspołecznionej tylko w zakresie tej działalności.

Organizacji społecznych nie prowadzących działalności gospodarczej, a zatem nie będących jednostkami gospodarki uspołecznionej, choćby miały one osobowość prawną, jest bardzo wiele. Zaliczyć do nich należy np. organizacje polityczne, związki zawodowe, organizacje kobiece, młodzieżowe itp. Przeprowadzenie podziału organizacji społecznych na będące jednostkami gospodarki uspołecznionej i na takie, których do tej grupy zaliczyć nie można, jest częstokroć skomplikowane i wymaga odrębnych ustaleń w każdym indywidualnym wypadku.

Zagadnienie to ma istotne znaczenie, ponieważ od tego, czy organizacja społeczna jest jednostką gospodarki uspołecznionej, czy też nie jest, zależy wybór trybu egzekucji. Jeżeli bowiem organizacja społeczna, od której zasądzono należność na rzecz osoby fizycznej, jest jednostką gospodarki uspołecznionej, to wówczas egzekucję przeciwko niej należy prowadzić na zasadach ustalonych w art. 1063 k.p.c., jeżeli natomiast nie jest jednostką gospodarki uspołecznionej, to należności należy dochodzić na zasadach ogólnych, unormowanych w części drugiej k.p.c.

Ten tryb egzekucji normuje nie tylko art. 1063, lecz również art. 14, zgodnie z którym przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące jednostek gospodarki uspołecznionej stosuje się także do instytucji państwowych, których zadanie nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej. Wynika więc stąd, że przepisów k.p.c. dotyczących jednostek gospodarki uspołecznionej nie można stosować do organizacji społecznych nie prowadzących działalności gospodarczej. Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera bowiem przepisu analogicznego do art. 1 § 2 k.c., który przepisy dotyczące jednostek gospodarki uspołecznionej nakazuje stosować zarówno do instytucji państwowych jak i do organizacji społecznych, których zadanie nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej.

⁸ Z. R e p k a: Jednostki gospodarki uspołecznionej, PUG 1965, nr 8—9, str. 224 i nast.

Jeżeli chodzi o pojęcie jednostki gospodarki uspołecznionej w odniesieniu do instytucji państwowych, to stwierdzić należy, że zagadnienie to, z punktu widzenia egzekucji należności pieniężnych prowadzonej przez osoby fizyczne przeciwko tym instytucjom, ma w istocie rzeczy znaczenie drugorzędne. Wynika to przede wszystkim z powołanych wyżej przepisów art. 1 § 1 k.c. oraz art. 14 k.p.c., a ponadto, zgodnie z art. 34 k.c., Skarb Państwa uważany jest w stosunkach cywilnoprawnych za podmiot praw i obowiązków, które dotyczą części mienia ogólnonarodowego nie będącego pod zarządem innych państwowych osób prawnych. Wypływa stąd wniosek, że Skarb Państwa, jako jednostka gospodarki uspołecznionej i osoba prawna, jest stroną procesową, natomiast państwowe jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej (*stationes fisci*) działają tylko w jego imieniu.

Prawidłowe określenie państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone od Skarbu Państwa roszczenie, ma istotne znaczenie, ponieważ tylko ta jednostka (bądź jej jednostka nadrzędna) uprawniona jest do podejmowania czynności w imieniu Skarbu Państwa. Ma to także istotne znaczenie dla ustalenia właściwości miejscowej sądu ze względu na to, że stosownie do art. 29 k.p.c. powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie.

Należy podkreślić, że nieprawidłowe określenie *stationis fisci* — co w praktyce może niejednokrotnie nasuwać trudności — nie powoduje ujemnych skutków dla powoda, ponieważ stroną pozwaną pozostaje zawsze Skarb Państwa.⁴

Wreszcie jeśli chodzi o część mienia ogólnonarodowego będącego pod zarządem państwowych osób prawnych, to uprawnienia płynące z własności państwowej w stosunku do tego mienia wykonują te państwowe osoby prawne, pod których zarządem ono się znajduje.

Z powyższego wynika, że we wszystkich wypadkach, gdy dłużnikiem jest instytucja państwowa — niezależnie od tego, czy jest ona osobą prawną, czy też osobowości prawnej nie posiada — egzekucja przeciwko niej powinna być prowadzona przez osobę fizyczną według zasad normujących prowadzenie egzekucji przeciwko jednostkom gospodarki uspołecznionej (art. 1060—1065 k.p.c.).

Kodeks pracy nie posługuje się określeniem „jednostka gospodarki uspołecznionej”, natomiast wprowadził on pojęcie „zakład pracy”, którym — zgodnie z art. 3 k.p. — jest każda jednostka organizacyjna zatrudniająca pracowników, choćby nie posiadała osobowości prawnej.

Uspołecznionymi zakładami pracy są więc nie tylko jednostki gospodarki uspołecznionej, o których mowa w art. 1 § 1 k.c., ale również instytucje i organizacje wymienione w § 2 tego artykułu. Zgodnie z art. 3 k.p. zakładami pracy są w szczególności przedsiębiorstwa państwowe, urzędy lub inne państwowe jednostki organizacyjne, spółdzielcze i organizacje społeczne.

To wyliczenie różnych kategorii zakładów pracy jest nie tylko niepełne, ale nasuwa także trudności w ustaleniu, jakie jednostki organizacyjne zatrudniające pracowników należy uznać za zakłady pracy w razie ich hierarchicznego, niejednokrotnie kilkustopniowego, podporządkowania. Przy rozważaniu tego zagadnienia trzeba mieć na uwadze, że zgodnie z art. 4 k.p. w imieniu zakładu pracy działa jego kierownik i on reprezentuje zakład pracy wobec pracowników, a w myśl zasady ustalonej w części wstępnej k.p. tylko kierownik zakładu pracy jest uprawniony do nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy.

⁴ Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 30.I.1967 r. II PR 558/66 (NP 1967, nr 6) wyjaśnił, że ustalenia właściwej państwowej jednostki organizacyjnej powinien dokonać sąd z urzędu.

Z powyższego wynika, że samodzielnym zakładem pracy będącym stroną w stosunku pracy jest tylko taka jednostka organizacyjna, której kierownik jest upoważniony do zawierania i rozwiązywania umów o pracę.⁵ Natomiast jednostki organizacyjne niższego rzędu, których kierownicy nie mają prawa zawierania umów z zatrudnionymi w tych jednostkach pracownikami, są zakładami pracy tylko w sensie techniczno-gospodarczym.

Z punktu widzenia dochodzenia należności zasądzonych na rzecz pracowników od uspołecznionych zakładów pracy istotne znaczenie ma również podział tych zakładów na państwowe i wszystkie pozostałe. Dochodzenie bowiem należności od państwowych zakładów pracy odbywa się w trybie ustalonym w § 3 art. 280 k.p., natomiast od wszystkich pozostałych — na zasadach ustalonych w § 2 tego artykułu.

Pojęcie jednostki gospodarki uspołecznionej w zakresie objętym działaniem ustawy z dnia 1 lipca 1958 r. o rozliczeniach pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej nie nasuwa z prawnego punktu widzenia poważniejszych trudności, ponieważ w rozumieniu art. 1 § 2 tej ustawy jednostkami gospodarki uspołecznionej są:

- a) urzędy, zakłady, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe,
- b) spółki, w których Państwo, instytucje lub przedsiębiorstwa państwowe posiadają udział wynoszący co najmniej 50% kapitału zakładowego,
- c) organizacje spółdzielcze.

W myśl art. 1 § 2 cyt. ustawy przepisy dotyczące jednostek gospodarki uspołecznionej odnoszą się również do organizacji politycznych, zawodowych i społecznych.

Jak z powyższego wynika, ustawa o rozliczeniach pieniężnych nie podaje wprawdzie definicji jednostki gospodarki uspołecznionej, jednakże — w przeciwieństwie do poprzednio omówionych aktów prawnych — ustala *expressis verbis*, jakie jednostki organizacyjne są w rozumieniu ustawy jednostkami gospodarki uspołecznionej.

Art. 10 tej ustawy upoważnia ministra finansów działającego w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami do zwalniania poszczególnych jednostek gospodarki uspołecznionej lub kategorii takich jednostek od niektórych obowiązków wynikających z ustawy, a jednostek wymienionych w art. 1 ust. 2 — także od wszystkich obowiązków wynikających z ustawy.

Zarządzeniem z dnia 23 sierpnia 1960 r. (MP Nr 69, poz. 322 z późniejszymi zmianami) minister finansów zwolnił szereg organizacji, przeważnie o ograniczonym zakresie działania, bądź tylko ich ogniwa terenowe od przeprowadzania rozliczeń pieniężnych za pośrednictwem rachunku bankowego.

Z punktu widzenia dochodzenia należności w trybie art. 8 ustawy o rozliczeniach istotne znaczenie ma § 4 zarządzenia ustalający, że ze zwolnień w tym zarządzeniu przewidzianych nie mogą korzystać organizacje społeczne, które prowadzą działalność gospodarczą na podstawie uchwały nr 446 Rady Ministrów z dnia 17 listopada 1958 r. w sprawie działalności gospodarczej organizacji społecznych.

Dla zobrazowania trudności, jakie napotyka w praktyce posługiwanie się pojęciem „jednostka gospodarki uspołecznionej”, trzeba jeszcze nadmienić, że spółki, o których mowa w art. 1 ust. 1 ustawy o rozliczeniach, nie są jednostkami gospodarki uspołecznionej w rozumieniu ustawy o Państwowym Arbitrażu Gospodarczym, ponieważ w myśl art. 3 tej ustawy jednostkami gospodarki uspołecznionej

⁵ J. Piętrzykowski: Pojęcie zakładu pracy według kodeksu pracy, PiP 1976, s. 97 i n.

są tylko takie spółki, w których Państwo lub państwowe jednostki organizacyjne posiadają ponad 50% kapitału zakładowego.

Dalsza różnica polega na tym, że w myśl przepisów o PAG jednostkami gospodarki uspołecznionej są również spółki, w których ponad 50% kapitału zakładowego posiadają spółdzielnie i ich związki, kółka rolnicze i ich związki, gospodarcze organizacje rzemiosła oraz inne organizacje gospodarcze, którym przepisy przyznają osobowość prawną. Spółki takie nie są natomiast jednostkami gospodarki uspołecznionej w rozumieniu ustawy o rozliczeniach.

3.

Przepisy normujące postępowanie egzekucyjne zobowiązują Skarb Państwa i inne państwowe osoby prawne do pokrywania zasądzonych od nich należności pieniężnych niezwłocznie po złożeniu im przez wierzyciela tytułu egzekucyjnego lub tytułu wykonawczego oraz określają tryb postępowania na wypadek niezastosowania się przez dłużnika do powyższego nakazu, jak również normują tryb dochodzenia przez wierzyciela w drodze egzekucji należności pieniężnych przypadających od jednostek gospodarki uspołecznionej nie będących państwowymi jednostkami organizacyjnymi.

W wypadkach gdy egzekucja przeciwko jednostkom gospodarki uspołecznionej jest dopuszczalna, przepisy egzekucyjne k.p.c. zmierzają do zaspokojenia przypadających od tych jednostek należności w sposób możliwie skuteczny, ale jednocześnie w sposób możliwie najmniej naruszający planową działalność tych jednostek.

Kodeks postępowania cywilnego rozróżnia w art. 1060—1064 trzy grupy dłużników będących jednostkami gospodarki uspołecznionej, zaliczając:

- do pierwszej grupy: Skarb Państwa, Polskie Koleje Państwowe, Polską Poczta Telegraf i Telefon oraz państwowe osoby prawne nie będące przedsiębiorstwami (art. 1061 k.p.c.),
- do drugiej: przedsiębiorstwa państwowe z wyjątkiem PKP i PPTiT (art. 1062 k.p.c.),
- do trzeciej wreszcie: jednostki gospodarki uspołecznionej nie będące państwowymi jednostkami organizacyjnymi (art. 1063 k.p.c.).

Z grupy dłużników—państwowych osób prawnych, przeciwko którym egzekucja w myśl art. 1061 k.p.c. jest niedopuszczalna, zostały wyłączone instytuty naukowo-badawcze, chociaż są one państwowymi osobami prawnymi w rozumieniu art. 1060 k.p.c. Egzekucja należności pieniężnych od tych instytutów następuje w trybie i na zasadach ustalonych w przepisach o egzekucji należności pieniężnych od przedsiębiorstw państwowych, tj. w trybie i na zasadach określonych w art. 1062 k.p.c. (patrz: art. 14 ustawy o instytutach naukowo-badawczych).

Gdy dłużnikiem jest Skarb Państwa lub inna państwowa osoba prawna należąca do grupy pierwszej, wierzyciel, w celu otrzymania należności, składa tytuł egzekucyjny bezpośrednio państwowej jednostce organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, a jednostka ta obowiązana jest niezwłocznie należność uiścić.

Ponieważ przeciwko państwowym jednostkom organizacyjnym, o których mowa, egzekucja w trybie przewidzianym w k.p.c. jest w ogóle niedopuszczalna, przeto

nie może też być wydany przeciwko nim tytuł wykonawczy. Podstawę do dochodzenia należności wierzyciela od tych jednostek stanowi zatem tytuł egzekucyjny.

Jeżeli w okresie tygodnia od daty złożenia tytułu egzekucyjnego państwowa jednostka należąca do grupy pierwszej nie uiściła należności, to wierzycielowi przysługuje (art. 1061 k.p.c.) prawo zwrócenia się do jednostki nadrzędnej dłużnika, która zarządzi pokrycie należności wierzyciela z funduszków dłużnika. Przepis art. 1061 k.p.c. zawiera nakaz dla jednostki nadrzędnej, by wydała zarządzenie co do pokrycia dochodzonej należności, i w związku z tym jest ona zobowiązana z mocy ustawy do niezwłocznego dokonania tej czynności.

Kodeks postępowania cywilnego nie przyznaje wierzycielowi żadnych dalszych środków prawnych w razie niewykonania przez jednostkę nadrzędną ciężącego na niej z mocy art. 1061 k.p.c. obowiązku pokrycia należności wierzyciela z funduszków dłużnika. Sytuację wierzyciela osłabia fakt, że k.p.c. nie obciąża szczególną odpowiedzialnością ani dłużników, ani ich jednostek nadrzędnych, ani pracowników tych jednostek za szkody wyrządzone wierzycielowi na skutek niewykonania w terminie obowiązku zapłaty jego należności.

Mimo że Narodowy Bank Polski jest państwową osobą prawną i dlatego byłby objęty przepisem art. 1060 k.p.c., egzekucję przeciwko niemu uregulowano odrębnie w art. 35 prawa bankowego. Stosownie do tego przepisu egzekucja przeciwko NBP — podobnie jak przeciwko innym państwowym osobom prawnym wymienionym w art. 1060 k.p.c. — jest niedopuszczalna. Realizacja jednak zasądzonych od NBP należności odbywa się nie na podstawie tytułu egzekucyjnego, jak to ustala k.p.c., lecz na podstawie tytułu wykonawczego. Wynika z tego, że w sprawie przeciwko NBP tytuł egzekucyjny może być opatrzony klauzulą wykonalności wprost bez żadnych dalszych warunków, w szczególności zaś bez uprzedniego zwracania się do NBP o zapłatę. Dalszą różnicę stanowi brak postanowienia uprawniającego wierzyciela do wystąpienia — w razie opieszałości NBP — z wnioskiem do jednostki nadrzędnej o zarządzenie wypłaty zasądzonej na rzecz wierzyciela należności z funduszków banku.

Analizując przedstawione wyżej postanowienia prawa bankowego, należy zauważyć, że stosownie do art. 776 k.p.c. tytuł wykonawczy, tj. tytuł egzekucyjny opatrzony na wniosek wierzyciela lub z urzędu klauzulą wykonalności (art. 782 k.p.c.), jest podstawą egzekucji. Wierzyciel więc, który otrzymał tytuł wykonawczy, może się zwrócić w każdym czasie do właściwego organu egzekucyjnego o przeprowadzenie w trybie określonym w k.p.c. egzekucji z majątku dłużnika w celu uzyskania zaspokojenia wymienionej w tytule należności.

Wyjątek od powyższej zasady wprowadza art. 35 prawa bankowego, który z jednej strony nie dopuszcza — podobnie jak czyni to art. 1060 — prowadzenia egzekucji przeciwko NBP, ale jednocześnie — odmiennie niż to ustala k.p.c. — nakazuje wierzycielowi, aby w celu otrzymania swej należności przedstawił NBP tytuł wykonawczy. Należałoby zatem przyjąć, że na podstawie cyt. przepisu prawa bankowego sądy zostały zobowiązane do nadawania tytułom egzekucyjności klauzul wykonalności przeciwko NBP i wydawania wierzycielowi tytułów wykonawczych, mimo że tytuły te nie mogą być wykonane w drodze przymusowej.

(dok. nast.)